Ερμηνεία της εικόνας της Αναλήψεως (Χρήστος Γκότσης)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 1 Ιουνίου, 2011

Ἡ ἑορτή τῆς Ἀναλήψεως εἶναι τό ἐπισφράγισμα τοῦ λυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ καί τό θριαμβευτικόν ἐπιστέγασμα τῶν ὅσων ἔπραξεν ὁ Κύριος ὑπέρ τῶν ἀνθρώπων. Ὅπως λέγει τό Κοντάκιον τῆς ἑορτῆς: «Τήν ὑπέρ ὑμῶν πληρώσας οἰκονομίαν καί τά ἐπί γῆς ἑνώσας τοῖς ἐπουρανίοις, ἀνελήφθης ἐν δόξῃ Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, οὐδαμόθεν χωριζόμενος, ἀλλά μένων ἀδιάστατος καί βοῶν τοῖς ἀγαπῶσί σε· Ἐγώ εἰμι μεθ᾽ ὑμῶν καί οὐδείς καθ᾽ ὑμῶν». Ὁ Χριστός δηλαδή, πού εἶναι Θεός μας, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ, ὅταν συμφώνως πρός τό θεῖον σχέδιον συνεπλήρωσε καί ὡλοκλήρωσε τά ὅσα ὑπέρ ἡμῶν ἔπραξεν. Αὐτά ἤνωσαν τήν γῆν μέ τόν οὐρανόν, τούς ἀνθρώπους μέ τόν Θεόν. Ἡ Ἀνάληψις δέν ἐσήμαινε βεβαίως καί χωρισμόν τοῦ Κυρίου ἀπό τούς ἠγαπημένους Του Μαθητάς. Μέ αὐτούς ὁ Διδάσκαλος παρέμεινεν ἡνωμένος συμφώνως πρός τήν ὑπόσχεσίν Του: «Καί ἰδού ἐγώ μεθ᾽ ὑμῶν εἰμι πάσας τάς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν» (Ματθ. 28, 20).
Τό ἔργον τοῦ Κυρίου μετά τήν Ἀνάληψίν Του εἰς τούς οὐρανούς συνέχισε καί συνεχίζει ἡ Ἐκκλησία. Αὐτή, μέ τήν δύναμιν πού τῆς ἔδωκεν ὁ Ἱδρυτής της, διδάσκει, θαυματουργεῖ, ἁγιάζει καί σώζει τούς πιστούς. Οἱ πιστοί εἶναι διά τῆς Ἐκκλησίας καί εἰς τήν Ἐκκλησίαν ἡνωμένοι μέ τόν Ἀρχηγόν των.

Διά τήν Ἐκκλησίαν Του ὡμίλησεν ὁ Κύριος εἰς τούς Ἀποστόλους, ὅταν ἐνεφανίζετο εἰς αὐτούς ἐπί τεσσαράκοντα ἡμέρας μετά τήν Ἀνάστασίν Του. Ὑπεσχέθη εἰς αὐτούς τήν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, παρήγγειλε νά κηρύξουν τό Εὐαγγέλιον εἰς ὅλην τήν κτίσιν, νά διαλαλήσουν τήν Ἀνάστασίν Του καί νά καλέσουν τούς ἀνθρώπους νά μετανοήσουν διά τά ἁμαρτωλά των ἔργα. Ἐκεῖνοι πού θά ἐπίστευον, θά ἐγίνοντο μέ τό Ἅγιον Βάπτισμα μέλη τῆς Ἐκκλησίας. «Καί ταῦτα εἰπών βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη (=ὑψώθη πρός τά ἐπάνω), καί νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτόν ἀπό τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Καί ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τόν οὐρανόν πορευομένου αὐτοῦ, καί ἰδού ἄνδρες δύο (δηλαδή ἄγγελοι) παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ, οἵ καί εἶπον· ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τόν οὐρανόν; Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθείς ἀφ᾽ ὑμῶν εἰς τόν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται (=θά ἔλθῃ κατά τόν ἴδιο τρόπον), ὅν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτόν πορευόμενον εἰς τόν οὐρανόν. Τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἰερουσαλήμ ἀπό ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος...» (Πράξ. 1, 9-12).

Ἡ Ἐκκλησία, διά τήν ὁποίαν ὡμίλησεν ὁ Κύριος πρίν ἀπό τήν Ἀνάληψίν Του, ἀφ᾽ ἑνός καί ἡ σκηνή τῆς Ἀναλήψεως ἀφ᾽ ἑτέρου εἶναι τά δύο θέματα, πού παρουσιάζει ἡ

εἰκών τῆς Ἀναλήψεως. Ἐπειδή εἰς τήν Ἁγίαν Γραφήν διατίθενται περισσότεροι στίχοι δι᾽ ὅσα ὁ Κύριος εἶπε περί τῆς Ἐκκλησίας καί ὀλιγώτεροι δι᾽ αὐτό τοῦτο τό γεγονός τῆς Ἀναλήψεως, ὁ βυζαντινός ἁγιογράφος, στηριζόμενος εἰς τήν βιβλικήν διήγησιν, διαθέτει καί ἀνάλογον χῶρον εἰς τήν περί ἧς ὁ λόγος εἰκόνα. Τό κύριον μέρος τῆς εἰκόνος καταλαμβάνουν οἱ Ἀπόστολοι μέ τήν Παναγίαν (τά μέλη δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ) καί μόλις ἕνα μικρόν τμῆμα εἰς τό ἄνω μέρος τῆς εἰκόνος καταλαμβάνει ὁ Ἀναληφθείς Κύριος.

Ἐπειδή ἡ Ἀνάληψις κατά τό ἁγιογραφικόν κείμενον ἔγινεν εἰς τό ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (εὑρίσκεται ἀνατολικῶς τῆς Ἱερουσαλήμ καί ἦτο κατάφυτον ἀπό ἐλαίας κατά τούς ἀρχαίους χρόνους), τό τοπίον τῆς εἰκόνος εἶναι ὀρεινόν μέ ἐλαιόδενδρα ἀνάμεσα εἰς τούς βράχους.

Ἀφοῦ εἴδομεν τάς πληροφορίας, τάς ὁποίας μᾶς δίδει ἡ Ἁγία Γραφή διά τήν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου καί πῶς εἰς γενικάς γραμμάς μεταφέρει αὐτάς διά νά τάς παρουσιάσῃ εἰς τήν σχετικήν εἰκόνα ὁ ὀρθόδοξος ἁγιογράφος, ἐρχόμεθα τώρα νά ἴδωμεν λεπτομερέστερον τά δύο τμήματα τῆς εἰκόνος.

Περιγραφή τῆς εἰκόνος: α) Ὁ Ἀναληφθείς Κύριος. Εἰς τήν εἰκόνα τῆς Ἀναλήψεως ὁ Κύριος εἰκονίζεται μέσα εἰς «δόξαν», ἄλλοτε στρογγύλην, καί ἄλλοτε ἐλλειψοειδῆ, καθήμενος ἐπί οὐρανίου τόξου (εἰς ἄλλας εἰκόνας ἐπί θρόνου). Μέ τήν δεξιάν Του χεῖρα εὐλογεῖ καί μέ τήν ἀριστεράν κρατεῖ εἰλητάριον, τό ὁποῖον γράφει: «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καί ἐπί τῆς γῆς». Τό εἰλητάριον εἶναι τό σύμβολον τοῦ διδασκάλου.

Τήν «δόξαν», ἐντός τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ὁ Κύριος, ὑποβαστάζουν δύο ἄγγελοι. Συμβολίζουν καί ἐκφράζουν τήν θείαν μεγαλειότητα καί ἐξουσίαν. (Ὁ Κύριος ὡς παντοδύναμος δέν εἶχεν ἀνάγκην τῶν ἀγγέλων διά νά ἀναληφθῇ εἰς τούς οὐρανούς). Εἰς μερικάς εἰκόνας τῆς Ἀναλήψεως οἱ ἄγγελοι δέν ὑποβαστάζουν τήν «δόξαν», ἀλλά ἐνατενίζουν τόν Κύριον εἰς στάσιν προσευχῆς. Ὅπως λέγουν τά τροπάρια τῆς ἑορτῆς, ἀποροῦν καί θαυμάζουν, διότι ὁ Χριστός ἀνελήφθη ὄχι μόνον ὡς Θεός, ἀλλά καί ὡς ἄνθρωπος, δηλαδή μέ τό ἄφθαρτον καί δοξασμένον σῶμά Του.

Ἄλλοτε οἱ ἄγγελοι εἰκονίζονται σαλπίζοντες συμφώνως πρός τόν ψαλμικόν στίχον «ἀνέβη ὁ Θεός ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος» (Ψαλμ. 46, 6). Ὁ στίχος αὐτός ἀναφέρεται αὐτούσιος εἰς τήν ὑμνολογίαν τῆς Ἀναλήψεως, διότι «ἡ εἰς οὐρανούς ἄνοδος διά τούτων (τῶν λέξεων) τοῦ Κυρίου σημαίνεται» (Μέγας Ἀθανάσιος).

β) Οἱ Ἀπόστολοι. Οἱ Ἀπόστολοι εἶναι χωρισμένοι εἰς δύο ὁμίλους ἔχοντες εἰς τό μέσον τήν Παναγίαν. Ὄπισθεν τῆς Παναγίας εὑρίσκονται δύο λευκοφοροῦντες ἄγγελοι, οἱ ὁποῖοι δείχνουν τόν Ἀναληφθέντα Κύριον. Ὡς ἀγγελιαφόροι τοῦ Θεοῦ

διαβεβαιώνουν καί παρηγοροῦν τούς παρισταμένους διά τήν ἐπάνοδον τοῦ Κυρίου κατά τήν δευτέραν παρουσίαν.

Εἰς τό κείμενον τῆς Ἁγίας Γραφῆς τό ἀναφερόμενον εἰς τήν Ἀνάληψιν δέν ἀναφέρεται ὅτι παρευρέθη ἡ Θεοτόκος κατά τήν εἰς οὐρανούς ἄνοδον τοῦ Υἱοῦ Της. Περί αὐτοῦ μᾶς πληροφορεῖ ἡ Ἱερά Παράδοσις, ὅπως τήν βλέπομεν ἄλλωστε καί εἰς τά τροπάρια τῆς ἑορτῆς. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ θέσις καί ἡ στάσις τῆς Θεοτόκου εἰς τήν εἰκόνα. Εὑρίσκεται ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ Υἱοῦ Της καί εἶναι ἔτσι ὁ ἄξων τῆς ὅλης συνθέσεως. Ἡ στάσις Της εἶναι στάσις προσευχῆς. Οἱ Ἀπόστολοι μέ τάς πρός τόν Κύριον ἐστραμμένας κεφαλάς των καί τάς χειρονομίας των ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρός τήν ἀτάραχον καί ἤρεμον μορφήν τῆς Παναγίας. Εἰς τήν εἰκόνα μας τό ὑποπόδιον, ἐπί τοῦ ὁποίου πατεῖ ἡ Θεοτόκος τονίζει ἀκόμη περισσότερον τήν ξεχωριστήν θέσιν Της μεταξύ τῶν εἰκονιζομένων Ἀποστόλων.

Ὁ ἁγιογράφος τῆς εἰκόνας τῆς Ἀναλήψεως ἠθέλησε μέ τούς Ἀποστόλους, πού περιστοιχίζουν τήν Παναγίαν, νά παρουσιάσῃ τήν Ἐκκλησίαν, εἰς τήν ὁποίαν ὁ Κύριος θά ἔστελνε κατά τήν Πεντηκοστήν τό Ἅγιον Πνεῦμα διά νά τήν ζωοποιήσῃ. Περί τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τούς Μαθητάς καί τῆς ἐπιδημίας του εἰς τόν κόσμον ὁμιλοῦν καί τά τροπάρια τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀναλήψεως, συνδέοντα ἔτσι τά δύο κοσμοϊστορικά καί κοσμοσωτήρια γεγονότα.

Τό πρόσωπον δεξιά τῆς Θεοτόκου, τό ὁποῖον βλέπει εἰς τόν οὐρανόν μέ τήν χεῖρα ἐμπρός εἰς τούς ὀφθαλμούς του, εἶναι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Κατά τήν Ἀνάληψιν ὁ Παῦλος δέν εἶχεν θέσιν μεταξύ τῶν Ἀποστόλων, διότι ἡ μεταστροφή του ἔγινεν ἀργότερον. Ἡ θέσις του εἰς τήν εἰκόνα εἶναι συμβολική. Θά γίνῃ καί αὐτός μέλος τῆς Ἐκκλησίας καί μάλιστα μέλος ἐκλεκτόν. Ὁ ὀρθόδοξος ἁγιογράφος ἀποσπᾷ τόν Παῦλον ἀπό τήν ἐποχήν του καί τόν συγκαταριθμεῖ μεταξύ τῶν Ἀποστόλων. Ἔτσι καί ἡ θέσις τοῦ Ἰούδα ἀνεπληρώθη καί ἡ παράστασις τῆς Ἐκκλησίας ἔγινε δυναμική, ἐκφραστική καί συμβολική.

Αἱ ὑψωμέναι εἰς προσευχήν χεῖρες τῆς Παναγίας ὑπενθυμίζουν τόν ρόλον Της πλησίον τοῦ Υἱοῦ Της. Ἡμεῖς, ὅπως ψάλλει ἡ Ἐκκλησία μας, «ἄλλην γάρ οὐκ ἔχομεν ἁμαρτωλοί πρός Θεόν... ἀεί μεσιτείαν». Παρακαλοῦμεν τόν Χριστόν νά μᾶς σώσῃ καί ἐλεήσῃ «ταῖς πρεσβείαις τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας».

Ἕνα ἀκόμη δεῖγμα τῆς σχέσεως Θεοτόκου καί Ἐκκλησίας εἶναι τό ἀλύγιστον τῆς στάσεως τῆς Παναγίας, πού βλέπομεν εἰς μερικάς εἰκόνας. Μέ τήν ἀκινησίαν Της αὐτήν φαίνεται νά ἐκφράζῃ τά ἀμετακίνητα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀπό τό ἄλλο μέρος οἱ Ἀπόστολοι μέ τάς διαφόρους χειρονομίας των συμβολίζουν τάς διαφόρους γλώσσας καί τά ποικίλα μέσα, μέ τά ὁποῖα ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ σπείρεται εἰς τάς καρδίας τῶν ἀνθρώπων.

Κλείομεν τήν ἀνάλυσιν τῆς εἰκόνος τῆς Ἀναλήψεως μέ τούς λόγους τοῦ Ἁγίου πάπα Λέοντος Α΄ (440-461): «Ἡ Ἀνάληψις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἰδική μας ἀνύψωσις καί ὅπου ἡ δόξα τῆς Κεφαλῆς προεπορεύθη, ἐκεῖ καλεῖται καί ἡ τοῦ Σώματος ἐλπίς», τά μέλη δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

(ἀπό τό βιβλίο: «Ο ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ», ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΓΚΟΤΣΗ)

(Πηγή: «Ι. Μ. Καισαριανής, Βύρωνα και Υμηττού»)